

А.СУРАНТАЕВ АТЫНДАГЫ КЕМИН №2 ОРТО МЕКТЕБИ

КЫРГЫЗ ТИЛИ

8-А КЛАСС

ДАЯРДАГАН МУГАЛИМ : САДЫКОВА БЕРМЕТ САТКЫНБЕКОВНА

САБАКТЫН ТЕМАСЫ:

СӨЗ АЙКАШЫНЫН ТҮРЛӨРҮ

Бүгүнкү сабакта:

- СӨЗ АЙКАШЫНЫН ТҮРЛӨРҮ БОЮНЧА БИЛИШЕТ. СӨЗ АЙКАШЫН АТООЧТУК ЖАНА ЭТИШТИК СӨЗ АЙКАШЫНА АЖЫРАТА АЛЫШАТ. СХЕМА БОЮНЧА СӨЗАЙКАШЫН ТҮЗҮШӨТ.

- «ПАСХА АРАЛЫНДАГЫ ТРАГЕДИЯ» ДЕГЕН ТЕКСТ БОЮНЧА МААЛЫМАТ АЛЫШАТ. ТЕКСТТИН НЕГИЗИНДЕ АДАМДАРДЫН ИШ-АРАКЕТИ КАНДАЙ КӨЙГӨЙЛӨРГӨ АЛЫП КЕЛГЕН СЕБЕБИН,НАТЫЙЖАСЫН АНЫКТАШАТ. БЕРИЛГЕН МААЛЫМАТТАРДЫН ТЕКСТ БОЮНЧА ТУУРАЛЫГЫН ТЕКШЕРИШЕТ, АРГУМЕНТЕШТИРИШЕТ

- КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ЭКОЛОГИЯЛЫК КӨЙГӨЙЛӨР, ТАРЫХЫЙ АЙКЕЛДЕР БОЮНЧА ТАЛКУУЛАП ,ТЫЯНАК ЧЫГАРЫШАТ

- ▶ Сабактын тиби: Жаңы теманы түшүндүрүү
 - ▶ Сабактын формасы: Жупта иштөө, топтордо иштөө
 - ▶ Сабактын жабдылышы: Схема, карточка, текст
-
- Three parallel white lines of varying lengths are positioned in the bottom right corner of the slide, slanted upwards from left to right.

Сөз айкашы боюнча эске түшүрөлү:

Сөз айкашы деген эмне?

Мисал келтиргиле. Аларды сөз түркүмдөрүнө ажыраткыла.

Сөз айкашы толук маани берген эки же андан ашык сөздөрдүн айкалышынан түзүлүп, түшүнүктүн ортосундагы ар түрдүү мамилени билдирет.

Мисалы, **алтын саат** - **сын атооч + зат атооч**

жакшы иштөө - **сын атооч + этиш**

менин досум - **ат атооч + зат атооч**

- Багындыруучу түгөйү кайсы сөз түркүмүнөн экендигине карай сөз айкашы экиге бөлүнөт:
- 1) а т о о ч т у к
- 2) э т и ш т и к
- А т о о ч т у к с ө з айкаштарында багындыруучу түгөй зат, сын, сан, ат атоочтордон болот:

тартынчаак **бала**; жайлоонун **шибери**; суукка **чыдамдуу**; барууга **оңой**; ойногондордун **экөө**; окуучулардын **баары** ж.б

э т и ш т и к с ө з айкашынын багындыруучу түгөйү этиш болот:
кышты **эстөө**; өйдө **кулоо**; экиге **бөлүү**; түздөп **кийүү** ж.б

Багындыруучу түгөйү тактоочтордон болгон сөз айкаштары да бар:
баарынан алдыда, иштегенге тез ж.б

► 1. Берилген сөздөрдүн маанисин чечмелегиле

- Полинезийлер-
- Обсидиан –
- Эрозиясы –
- Экотутум-
- Обочолонгон –
- Ургаалдуу-

2. Жогорудагы сөздөр катышкан сүйлөмдөрдү «Пасхи аралынын трагедиясы» текстинен тапкыла. Сөздөрдүн тексттеги маанилерин өзүңөрдүн жоопторуңар менен салыштыргыла.

1. ПОЛИНЕЗИЙЛЕР – ПАСХИ АРАЛЫНЫН ТУРГУНДАРЫ
2. ОБСИДИАН – ВУЛКАН АЙНЕГИ
3. ЭРОЗИЯСЫ- КЫРТЫШТЫН БУЗУЛУШУ
4. ЭКОТУТУМ- ЭКОЛОГИЯЛЫК БАЙЛАНЫШ
5. ОБОЧОЛОНОН – ӨЗҮНЧӨ, АЛЫСЫРААК ТУРГАН
6. УРГААЛДУУ – ТЕЗ АРАЛЫКТА

3. Сүйлөмдөрдү текст боюнча ирети менен жайгаштыр

К №	Текст боюнча сүйлөмдөр	Катар номери
1.	Обсидиандан тургузулган айкелдер азыр да бар.	
2.	Аралдагы экологиянын бузулушу адамдын зулумдук жана акылсыз иш-аракетинин натыйжасында болгон.	
3.	Пасхи аралына алгач европалыктар кеме менен барышкан.	
4.	Үй курууга жыгач жок болгондуктан, адамдар үңкүрдө жашай башташкан.	
5.	Аралды каптап турган токойлор абаны нымдаштырып, климатты мелүүн кылган.	

4. Текст боюнча маалыматтын «Туура» же «Туура эмес» экендигин аныктагыла.

Жообуңарды текст боюнча негиздегиле

к/№	Берилген маалымат	«Туура»	«Туура эмес»
1	Пасхи аралы Түндүк Америкадан 3500км чыгыш тарапта жайгашкан.		
2	Алар дыйканчылык менен алектенишкен,тоок багышкан,балык кармашкан.		
3	Обсидиандан тургузулган айкелдер биздин доорго чейин эле кыйрап жок болгон		
4	Аралдагы кыйроолор,экологиялык бүлүнүү чоң трагедияга алып келди.		

5. Текст боюнча сүйлөмдүн бир бөлүгүн тапкыла.

Адамдын иш-аракети эмнеге алып келген?

к\№	себеби	натыйжасы
1	Эгин талаасынын кеңейиши	
2		адамдардын үңкүрдө жашашына алып келген.
3	Жер кыртышынын бузулгандыгы	
4		экологиянын бузулушуна алып келди.

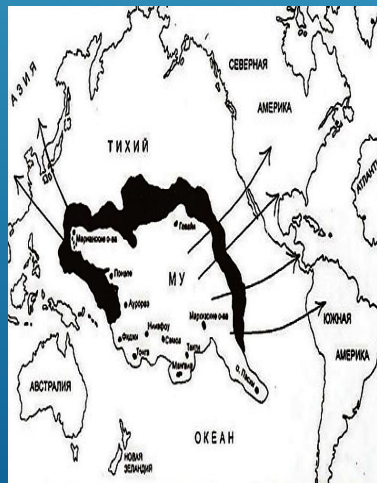
3-топко бөлүнүп, текст боюнча сүрөттөргө сөз айкаштарын түзгүлө

Сөз айкаштарынын схемасын түзүп, атоочтук жана этиштик сөз айкашы экендигин аныктагыла.

Мисалы, сырдуу арал – сын атооч + зат атооч (атоочтук сөз айкашы)

токойлордун кыйылышы – зат атооч + этиш (этиштик сөз айкашы)

ургаалдуу өнүгүү – сын атооч+этиш (этиштик сөз айкашы) ж.б

7. Пасхи аралындагыдай трагедия биздин өлкөдө барбы? (Кыргызстандагы экологиялык көйгөйлөр боюнча ой бөлүшкүлө)

Кыргызстанда да байыркы цивилизацияны чагылдырган кандай айкелдер бар?

(Алардын тарыхы жана келечеги тууралуу ой бөлүшкүлө).

Үйгө тапшырма:

Азыркы учурдагы Пасхи аралынын
абалы тууралуу маалымат таап
келгиле.

